

<https://doi.org/10.26565/2220-8089-2024-45-08>

УДК: 327.5

Олег Сергійович Гайко

ст. викладач, к. політ.н., Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, Харків, 61022,
O.Gaiko@karazin.ua, <https://orcid.org/0000-0001-9290-2658>,

Оксана Сергіївна Чайка

студентка магістратури кафедри політології. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, Харків, 61022,
xa12875807@student.karazin.ua, <https://orcid.org/0009-0004-4811-9999>

ПОЛІТИЧНА КАРИКАТУРА ЯК ЕЛЕМЕНТ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (2014-2022 РР.)

Розглянуто політичну карикатуру в Росії під час російсько-української війни (2014-2022 рр.). Показано, що починаючи із 2014 року Росія системно і послідовно реалізовувала гібридну війну проти України, в якій політичні дії мали більше значення ніж військові. Підкреслено такий важливий елемент гібридної війни проти України, як реалізація так званої «доктрини Герасимова», як свідчення трансформації війн у ХХІ ст.

Проаналізовано головні особливості та основні завдання російської політичної карикатури, а також деякі підходи ведення гібридної війни, виділено основні ідеологічні наративи російської політичної карикатури як елемент гібридної війни Росії проти України (2014-2022 рр.). Виявлено роль соціальних мереж в якості зручного інструмента для поширення російської політичної карикатури. Показано, що політична карикатура була одним із важливих елементів політичної пропаганди Росії в контексті російсько-української війни періоду 2014-2022 рр. Розглянуто базові особливості і основні завдання російської політичної карикатури в гібридній війні Росії проти України, виділено головні особливості та основні завдання російської політичної карикатури, спрямованих на формування потрібної емоційної реакції. Простежено основні ідеологічні наративи російської політичної карикатури під час російсько-української війни (2014-2022 рр.). Проаналізовано реакцію російської політичної пропаганди (на прикладі політичної карикатури) на заяви міжнародного співтовариства відносно дій Росії в російсько-українській війні. Показано, що російська політична карикатура була досить ефективною та оперативно реагувала на політичні виклики (особливо на реакції з боку міжнародної спільноти відносно дій Росії в російсько-українській війні).

Ключові слова: *політична карикатура, політична пропаганда, гібридна війна, російсько-українська війна, ідеологічні штамп.*

Як цитувати: Гайко, О.С., Чайка, О.С. 2024. Політична карикатура як елемент гібридної війни Росії проти України (2014-2022 рр.). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Питання політології»* 45: 62-68. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2024-45-08>

In cites: Gaiko, Oleg, Chaika, Oksana. 2024. Political Caricature as an Element of Russia's Hybrid War Against Ukraine (2014-2022). *The journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Issues of Political Science»* 45: 62-68. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2024-45-08> (in Ukrainian)

© Гайко О.С., Чайка О.С., 2024.

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4

Російсько-українську війну протягом 2014-2022 рр. прийнято називати гібридною війною Росії проти України. Хронологічні межі гібридної війни Росії проти України розпочинаються з анексії Криму та завершуються повномасштабним вторгненням Росії на територію України 24 лютого 2022 року. Проваджуючи гібридну війну проти України, Росія системно реалізовувала так звану «доктрину Герасимова», яка констатувала трансформацію війн у XXI ст., що виявляється у відсутності чіткого розмежування між станом війни та миру, зростанні значимості невійськових засобів над військовими, поєднанні політичних і військових заходів (де більшу роль відіграють саме політичні заходи) для досягнення перемоги у війні (Asymmetric Warfare Group 2016: 29). Значну роль при здійсненні гібридної війни Росія приділяла пропагандистським кампаніям, які «поширюючи дезінформацію, прагнуть створити атмосферу збентеження, сумнівів та невпевненості, щоб підірвати довіру як до інститутів, так і для самої концепції демократії» (Coons 2017).

Проблематика гібридної війни Росії проти України (2014-2022 рр.) та інформаційна складова в цій війні, на нашу думку, достатньо добре досліджена як вітчизняними, так і закордонними дослідниками. В цій статті ми плануємо розглянути політичну карикатуру як елемент гібридної війни Росії проти України, оскільки, за нашим переконанням, ця тема недостатньо досліджена станом на сьогоднішній день.

Політична карикатура традиційно відіграла ключову роль в політичній пропаганді, однак із другої половини XX ст., через розвиток телебачення значимість політичної карикатури постійно зменшувалась, і вже у 1990 рр. політична карикатура як інструмент політичної пропаганди відходить на другий план на тлі цілковитого домінування телебачення у медійному просторі, з його потужним «ефектом CNN» як основного і найбільш ефективного інструмента політичної пропаганди. Поширення Інтернету і соціальних мереж детермінує повернення популярності політичної карикатури, саме формат поширення інформації в соціальних мережах виявився досить сприятливим для ефективності політичної карикатури. В гібридній війні Росії проти України значну роль відігравали соціальні мережі, в яких активно використовувалася політична карикатура, відповідно російсько-українська війна (2014-2022 рр.) надає нам багато матеріалу для

вивчення специфіки застосування сучасної політичної карикатури в соціальних мережах.

Проблематика російської політичної карикатури та політичної пропаганди в російсько-українській війні знайшла своє відбиття в роботах таких вітчизняних і зарубіжних дослідників, як П.В Мороз, Л.Ю.Питльована, О.В. Сніговська, А.В. Малахиті, В.В. Власюк, М. Галеотті.

У статті планується розглянути головні особливості і основні завдання російської політичної карикатури, виділити базові ідеологічні наративи російської політичної карикатури та дослідити реакцію російської політичної пропаганди (на прикладі політичної карикатури) на заяви міжнародного співтовариства відносно дій Росії в російсько-українській війні.

Особливості російської політичної карикатури в період гібридної війни проти України

Американська журналістка Д. Догерті зазначає, що сучасна російська пропаганда базується як на традиційних методах (дезінформація, напівправа й навішування ярликів), так і на величезній кількості сучасної інформаційної зброї (Усі брешуть 2014). Що стосується інформаційної зброї, то Росія застосовує такий підхід ведення гібридної війни, як «рефлексивний контроль». Основна мета методів рефлексивного контролю, які РФ застосувала у війні з Україною, полягала в тому, щоб переконати Захід залишитися осторонь, поки Росія проникає та розкладає на частини Україну. І, варто відзначити, що у Росії це дуже добре вийшло. Адже не дивлячись на пряме втручання РФ у зовнішні та внутрішні справи України, міжнародне співтовариство майже ніяк не реагувало на це. І це, своєю чергою, вилилося у затяжний російсько-український конфлікт (Snegovaya 2015: 7).

Разом із вищеописаним підходом, у контексті гібридної війни проти України Росія обрала ще один досить дієвий спосіб поширення своїх імперіалістичних ідей, який орієнтований на внутрішнього російського споживача, у вигляді політичної карикатури.

Український дослідник М. В. Горох пояснює популярність карикатури, як одного з найбільш впливових засобів пропаганди тим, що кращі зразки карикатурної продукції мають властивість, завдяки своїй доступності, невибагливості до глибоких знань, яскравості образів, подекуди кумедності зображень впливати на широкі верстви

населення і різні вікові групи. До того ж влучні вислови-пояснення закладають міцні ідеологічні установки, ціннісні орієнтири, моделі поведінки (Горох 2019: 346). Таку саму думку висловлює О. В. Сніговська разом із А. В. Малахиті А. В., зазначаючи «...образотворчий ряд завжди активно впливає на наше сприйняття і часто визначає, «диктує», «програмує» розуміння вербального тексту» (Сніговська, Малахиті 2022: 199).

Що стосується саме політичної карикатури, то вона існує у двох вимірах: мистецькому – де являє собою певний художній витвір та пропагандистському – де вона є інструментом формування певних настроїв, мобілізації окремих соціальних груп, стимулювання адресатів до певних дій (Горох 2019: 346; Ковінько 2012:128-129).

На основі аналізу російської карикатури періоду російсько-української війни (2014-2022 років), ми можемо виділити головні особливості цієї карикатури:

1. Створення шаблонних, стереотипних образів Росії, України, світу. Російські карикатури часто використовують спрощені та шаблонні образи для зображення держав і їхніх лідерів. Росія зазвичай представлена у вигляді ведмеда, що символізує силу, добродушність та іноді агресію. Україна зображується або як слабка і залежна держава, або як «блудний син», який збився з правильного шляху. Західні країни, зокрема США і ЄС, часто виставляються у вигляді агресорів або маніпуляторів, які експлуатують Україну.

2. Надмірна гіперболізація. Російська карикатура значно перебільшує риси персонажів і ситуації для досягнення сильного емоційного впливу. Наприклад, російська карикатура часто зображує великі вуха та ніс у Барака Обами. Петро Порошенко зображується маленьким та згорбленим, а Володимир Зеленський – маленький та з дуже довгим носом. Гіперболізація допомагає спрощувати складні політичні ситуації і подавати їх у чорно-білому світлі, що сприяє формуванню стійких стереотипів.

3. Абсолютна відповідність ідеологічним штампам російських ЗМІ та недостовірна інформація. Російська карикатура тісно пов'язана з наративами, які поширюються в державних ЗМІ, вони слідують офіційним лініям пропаганди, підтримуючи ідеї про агресивність Заходу, необхідність захисту «руського мира» та історичну роль Росії як захисника і об'єднувача слов'янських народів. Саме тому такі карикатури часто базуються на спотвореній, або відверто

вигаданій інформації, адже вони створюють альтернативну реальність, де факти змішані з вигадками, щоб підтримувати потрібні пропагандистські наративи. Недостовірна інформація дозволяє створювати зручні образи ворогів і героїв, не обтяжуючи себе дотриманням правди.

4. Безальтернативне відображення подій. Ця особливість впливає з попереднього пункту. Створюючи власну альтернативну реальність російська карикатура не залишає місця для інакших точок зору або критичного аналізу. Події і персонажі подаються з однієї, чітко визначеної, позиції, яка відповідає державній пропаганді. Це створює ефект безальтернативності, коли споживачам інформації пропонують лише одну «правильну» інтерпретацію подій.

Виходячи з особливостей політичної карикатури Росії, можна сформулювати основні завдання, які така карикатура виконує:

1. Висвітлення України як жертви Заходу. Україна часто зображується як жертва маніпуляцій Заходу, це робиться з метою викликати співчуття до українців і виправдати російське втручання як акт допомоги і захисту. Українські політики і лідери виставляються як маріонетки, що діють під контролем західних країн, що підкреслює залежність України і її неспроможність самостійно приймати рішення.

2. Підтримка образу непереможної Росії. Карикатура активно формує образ Росії як непереможної сили, що бореться за правду і справедливість. Росія виступає як захисник традиційних цінностей і правди, протистоїть аморальному та агресивному Заходу. Цей образ має на меті підняти патріотичні настрої всередині країни і зміцнити віру в силу та правоту російської політики.

3. Підтримка ідеї «руського мира». Карикатура пропагує ідею того, що Росія не обмежується своїми державними кордонами і має право на захист російськомовного населення в будь-якій країні. Це обґрунтовує втручання у внутрішні справи інших держав, зокрема України, і підкріплює ідею про історичну місію Росії як об'єднувача слов'янських народів.

4. Ідеалізація образу В. Путіна. Російська карикатура часто ідеалізує образ В. Путіна, представляючи його як мудрого і сильного лідера, який завжди знає правильний шлях. Він виступає в ролі захисника Росії і борця за справедливість, що має на меті підкріпити його популярність серед населення і зміцнити віру в його політику.

5. Деморалізація українського суспільства. Карикатура намагається деморалізувати українське суспільство, показуючи його слабкість, корупційність та залежність від Заходу. Це спрямовано на підрив морального духу українців і створення враження, що їхні зусилля марні і що вони не зможуть досягти успіху без підтримки Росії.

Таким чином, російські політична карикатура виконує комплексну функцію пропаганди, формуючи суспільну думку в потрібному напрямку і підтримуючи ідеологічні штампи, які вигідні російській владі.

Основні наративи у російській політичній карикатурі під час гібридної війни проти України

У попередній частині ми говорили про особливості російської політичної карикатури під час гібридної війни і на основі цих особливостей можемо виділити також і популярні наративи, які висвітлюються у карикатурі Росії. Отож, ми маємо кілька груп основних наративів притаманних політичній російській карикатурі періоду гібридної війни Росії проти України (2014-2022 роки):

1. Майдан і західне втручання. Основна теза карикатур на тему Майдану полягає у тому, що ці події були інспіровані Західними країнами. Російська карикатура зображає Майдан як штучно створене дійство, де українці виступають у ролі маріонеток, керованих західними політиками.

2. Газові війни та енергетична залежність. Головне гасло яке прослідковується в таких карикатурах, – це «Європа без російського газу замерзає».

3. Відносини України із Заходом та безвізовий режим. Ці наративи зосереджуються на тому, що відносини України із Заходом є не вигідними і навіть згубними для країни. Карикатура часто зображує українців як слуг або підлеглих західних політиків, які лише використовують Україну для своїх цілей.

4. Висміювання українських та західних політичних лідерів. Російська карикатура часто висміює фізичні риси та поведінку українських політичних лідерів, щоб показати їх недієздатними і слабкими. Не є кращою ситуація зі ставленням російських карикатуристів до західних політиків, які зображуються смішними, зарозумілими, лицемірами, дурнями із відсутністю моральних якостей та навіть як злочинці (Hutchings, Szostek 2015: 185).

5. Нищість і деградація українського населення. Карикатура РФ часто зображує українців як п'яниць, ледарів або жебраків, підкреслюючи їхню нищість та деградацію. Типовий образ українця – це чоловік у шароварах, з пляшкою горілки і шматком сала, що символізує примітивність і відсталість. Ці образи створюють негативний стереотип про українське населення і знецінюють його в очах російських громадян.

6. Дискримінація російськомовного населення. Віднедавна до російських карикатур додався дискурс про притиснення російськомовного населення в Україні. Ця карикатура зображує російськомовних українців як жертв, які піддаються утискам і потребують захисту з боку Росії.

7. Процвітання нацизму в Україні. У період 2014-2022 років російські карикатуристи активно використовують уявлення про процвітання нацизму чи фашизму в Україні. Такі карикатури виправдовують російську агресію, зображуючи українців як сучасних нацистів, яких треба викоринювати.

8. Найяскравіший образ російських карикатур – це образ Президента Росії В. Путіна. Він (Путін) ніколи не зображується в карикатурних формах, а, навпаки, – він ідеалізований. Часто з оголеним торсом, суворий і підтягнутий. У російських карикатурах він сипле мудрими фразами і ніколи не зображується в агресивних формах.

Отож, ми бачимо, що російська карикатура не багата на образи. Ми можемо побачити на карикатурі великого ведмеда, а інколи зустрічаємо образ ведмежатка якого захищає великий ведмідь. Цей образ менш поширений і не конкретний (так інколи зображуються як країни колишнього СРСР, так і Крим). Показовим елементом таких карикатур є те, що головні герої завжди тільки захищаються. У негативних образах виступає Україна, Євросоюз, США та їх політичні діячі.

Реакція російської політичної карикатури на заяви міжнародного співтовариства відносно дій Росії в період гібридної війни проти України

Виходячи зі сказаного вище, ми можемо зробити висновок про те, що російська політична карикатура дуже гостро реагує на будь-які реакції міжнародної спільноти відносно дій та ролі РФ у російсько-українській війні. Росія, як ми уже знаємо, обрала складний, але дієвий спосіб ведення гібридної війни, який зосереджений на виявленні та «грі» на слабких місцях противника,

уникаючи при цьому прямої та відкритої конфронтації (Galeotti 2014: 1). Також Росія використовує новітні технології та насичує їх матеріалами антиукраїнського змісту, щоб впливати на свідомість громадян та розпалювати національну і релігійну ворожнечу (Сегеда, Шевчук 2019: 34). Саме тому, для пропагандистської машини Кремля важливо не лише постійно моніторити міжнародні реакції, але й вчасно переосмислювати та сформулювати нову альтернативну реальність із беззаперечною правотою РФ та виправданням її дій.

Саме тому російські карикатуристи працюють дуже оперативно. Як тільки важлива інформація про Україну чи її союзників потрапляє у простори Інтернету, за кілька годин з'являються перші карикатури, які висміюють, перекручують факти та поширюють «натикану» пропагандою картинку. Це підтверджується великою кількістю карикатур у вільному доступі в мережі Інтернет та на проросійських сайтах, таких як, наприклад, «Пікабу». На цьому сайті є безліч карикатур на різні теми: Майдан 2014 року, зміни у формі українських військових у 2017 році, нові законопроекти про українську мову у 2021 році, президентство Зеленського тощо. Якщо більш детально заглибитися у цю проблематику, то ми можемо виділити кілька важливих пунктів щодо того, якою саме є реакція РФ на заяви міжнародного співтовариства у тій чи іншій ситуації:

1. Реакції на санкції Заходу проти Росії.

Російська карикатура активно реагує на санкції, запроваджені Заходом проти Росії. Ці карикатури часто зображують західних політиків, які запроваджують санкції, як недалекоглядних та безпорадних. Наприклад, на деяких карикатурах можна побачити західних лідерів, що стріляють собі у ногу, вводючи санкції, що натякає на їхню нібито самоушкоджуючу політику. Інші карикатури висміюють економічні проблеми Заходу, стверджуючи, що санкції більше шкодять самим країнам, що їх запроваджують, ніж Росії.

2. Ідеї «загниваючого» Заходу. Тут карикатури активно підтримують дискурс про «загнивання» Заходу, демонструючи його як морально та економічно занепадаючий. Західні країни зображуються як старі та слабкі держави, що переживають кризи та розкол. Цей наратив підкреслюється зображенням західних лідерів як старих, німецьких та некомпетентних, що не здатні впоратися з внутрішніми проблемами своїх країн.

3. Військова підтримка України Заходом та міжнародна підтримка загалом. Реакція на військову підтримку України з боку Заходу також широко відображена у карикатурі. Російська карикатура зображує західних політиків як агресорів, які намагаються втягнути Україну у конфлікт. Наприклад, карикатура може показувати західних лідерів, які штовхають українців на війну проти Росії, підкреслюючи при цьому, що Україна є лише пішаком у руках Заходу. Щодо міжнародної підтримки, то російські карикатуристи зображують таку підтримку для України як нібито підставну та нещирю. Показують, що західні країни використовують Україну для досягнення своїх політичних цілей, не піклуючись про її народ. Наприклад, карикатури можуть зображувати західних політиків, що обіймають українських лідерів із підступними посмішками, натякаючи на їхню приховану зраду.

4. Образи США та НАТО. США та НАТО часто зображуються як головні агресори та маніпулятори, які прагнуть знищити Росію та знецінити її вплив. Карикатури на цю тему показують США великим жандармом світу, що втручається у справи інших країн, використовуючи їх для втілення власних цілей. НАТО зображується як агресивний блок, що оточує Росію та загрожує її безпеці. Часто карикатури демонструють військову техніку та солдатів НАТО, що загрожують мирним росіянам.

5. Ідеалізація Путіна, що перекликається із попередніми підрозділами. Карикатури зображують Путіна як сильного, мудрого і рішучого лідера, що захищає не тільки інтереси Росії на міжнародній арені, а й бореться з тероризмом, виступає за мир та свободу.

Отже, російська політична карикатура, в цілому, відзначається системністю, ефективністю та оперативністю. Спотворене зображення реальних подій дозволило російській політичній карикатурі створити в російському суспільстві значну підтримку політики В. Путіна, гібридної війни, війни на Донбасі та зовнішньої політики Росії загалом. Карикатура як вид політичної зброї дуже підходить до російської ментальності сприйняття світу, подаючи події так, як їх хоче бачити пересічний громадянин. Політична карикатура показує опонента саме так, як це подається через ЗМІ, при цьому особливості карикатури дозволяють багаторазове перебільшення, що теж підходить до концепції сучасної політики Росії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Asymmetric Warfare Group. 2016. Russian New Generation Warfare Handbook, Version 1. Fort Meade: US Army. URL.: <https://info.publicintelligence.net/AWG-RussianNewWarfareHandbook.pdf>
2. Coons, C. 2017. Are We at War with Russia? URL.: <https://www.brookings.edu/articles/are-we-at-war-with-russia/>
3. Усі брешуть, або як трансформувалися російські ЗМІ. URL.: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/11448/2014-08-21-usi-breshut-abo-yak-transformovalysya-rosiyski-zmi/>
4. Snegovaya, M. 2015. Putin's Information Warfare in Ukraine: Soviet Origins of Russia's Hybrid Warfare. *Institute for the Study of War*. URL.: <https://www.understandingwar.org/sites/default/files/Russian%20Report%201%20Putin%27s%20Information%20Warfare%20in%20Ukraine-%20Soviet%20Origins%20of%20Russias%20Hybrid%20Warfare.pdf>
5. Горох, М. В. 2019. Політична карикатура на шпальтах окупаційної преси: Сумська область (1941- 1943 рр.). *Сіверщина в історії України*. 12: 333- 347.
6. Сніговська, О. В., Малахиті, А. В. 2022. Політична карикатура як вид креолізованого тексту в контексті кризи українсько-російських відносин (на матеріалі грецької преси). *Міжнародні та політичні дослідження* 35: 179-202. URL.: <http://heraldiss.onu.edu.ua/article/view/259387>
7. Ковінько, К. В. 2012. Жанр політичної карикатури: функціональні, дискурсивні та стилістичні особливості. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Стілістика»*.1003: 125-130
8. Hutchings, S., Szostek, J. 2015. Dominant Narratives in Russian Political and Media Discourse during the Ukraine Crisis. URL.: <https://www.e-ir.info/wp-content/uploads/2015/03/Ukraine-and-Russia-E-IR.pdf>
9. Galeotti, M. 2014 .The 'Gerasimov doctrine' and Russian Non-Linear War. URL.: <https://inmoscowshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/>
10. Сегеда, С. П., Шевчук, В. П. 2019. Гібридна війна Росії проти України: історичний вимір. *Наука і оборона*. 1: 31- 35. <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2019-6-1-31-35>

Стаття надійшла до редакції 25.03.2024

Стаття рекомендована до друку 30.04.2024

Oleg Gaiko

Assistant professor, PhD in Political Science, V. N. Karazin Kharkiv National University, 4, Svoboda Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine, O.Gaiko@karazin.ua, <https://orcid.org/0000-0001-9290-2658>

Oksana Chaika

Master's student at the Department of Political Science V. N. Karazin Kharkiv National University, 4, Svoboda Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine, xa12875807@student.karazin.ua, <https://orcid.org/0009-0004-4811-9999>

POLITICAL CARICATURE AS AN ELEMENT OF RUSSIA'S HYBRID WAR AGAINST UKRAINE (2014-2022)

The article deals with the political caricature of Russia in the Russian-Ukrainian war (2014-2022). It is shown that since 2014, Russia has systematically and consistently implemented a hybrid war against Ukraine, in which political actions were more important than military actions. The authors emphasize such an important element of the hybrid war against Ukraine as the implementation of the so-called "Gerasimov Doctrine" as evidence of the transformation of wars in 21st century.

The main features and main objectives of Russian political caricature, as well as some approaches to hybrid warfare, are analyzed, and the main ideological narratives of Russian political caricature as an element of Russia's hybrid war against Ukraine (2014-2022) are highlighted. The role of social networks as a convenient tool for the dissemination of Russian political caricature is revealed. It is shown that political caricature was one of the important elements of Russia's political propaganda in the context of the Russian-Ukrainian war of 2014-2022. The basic features and main tasks of Russian political caricature in Russia's hybrid war against Ukraine are considered, the main features and main tasks of Russian political caricature aimed at forming the desired emotional reaction are highlighted. The main ideological narratives of Russian political caricature during the Russian-Ukrainian war (2014-2022) are traced. The authors analyze the reaction of Russian political propaganda (on the example of political

caricature) to the statements of the international community regarding Russia's actions in the Russian-Ukrainian war. It is shown that the Russian political caricature was quite effective and promptly responded to political challenges (especially to the reactions of the international community to Russia's actions in the Russian-Ukrainian war).

Keywords: *political caricature, political propaganda, hybrid war, Russian-Ukrainian war, ideological stamps*

REFERENCES

1. Asymmetric Warfare Group. 2016. Russian New Generation Warfare Handbook, Version 1. Fort Meade: US Army
2. Coons, C. 2017. Are We at War with Russia? URL.: <https://www.brookings.edu/articles/are-we-at-war-with-russia/>
3. Everyone lies, or how the Russian media have been transformed (in Ukrainian). URL: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/1448/2014-08-21-usi-breshut-abo-yak-transformovalysya-rosiyski-zmi/>
4. Snegovaya, M. 2015. Putin's Information Warfare in Ukraine: Soviet Origins of Russia's Hybrid Warfare. *Institute for the Study of War*. URL.: <https://www.understandingwar.org/sites/default/files/Russian%20Report%201%20Putin%27s%20Information%20Warfare%20in%20Ukraine-%20Soviet%20Origins%20of%20Russias%20Hybrid%20Warfare.pdf>
5. Gorokh, M. V. 2019. Political cartoons in the occupation press: Sumy region (1941-1943). *Sivershchyna in the history of Ukraine*. 12: 333- 347(in Ukrainian).
6. Snigovskaya, O. V., Malakhiti, A. V. 2022. Political cartoon as a type of creolized text in the context of the crisis of Ukrainian-Russian relations (based on the Greek press). *International and Political Studies*. 35: 179-202 (in Ukrainian).
7. Kovinko K. V. The Genre of Political Caricature: Functional, Discursive and Stylistic Features. *Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University, series «Stylistics»*.1003: 125-130 (in Ukrainian).
8. Hutchings, S., Szostek, J.2015. Dominant Narratives in Russian Political and Media Discourse during the Ukraine Crisis. URL.: <https://www.e-ir.info/wp-content/uploads/2015/03/Ukraine-and-Russia-E-IR.pdf>
9. Galeotti, M. 2014 .The 'Gerasimov doctrine' and Russian Non-Linear War. URL.: <https://inmoscowshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/>
10. Sehed, S. P., Shevchuk, V. P. 2019. Russia's Hybrid War against Ukraine: Historical Dimension. *Science and Defense*. 1: 31- 35. <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2019-6-1-31-35> (in Ukrainian).

The article was received by the editors 25.03.2024.

The article is recommended for printing 30.04.2024